20/05/2019

Κ. Γαβρόγλου: Οι Πόντιοι έδωσαν νέα ορμή στον ελληνισμό

/ Παιδεία και Πολιτισμός

Ομιλία του Υπουργού Κ. Γαβρόγλου για την Ημέρα Μνήμης της Γενοκτονίας των Ελλήνων του Πόντου

Ημέρα μνήμης σήμερα και για την Βουλή των Ελλήνων όπως καθιερώθηκε από τον νόμο 2193 του 1994.
Εκατό χρόνια από τη Γενοκτονία των Ποντίων.
Καθήκον μας είναι να μετατρέπουμε με τη νηφάλια ανάγνωση του παρελθόντος, την τραγωδία σε δύναμη.
Όσο τα ιστορικά γεγονότα δεν αποσαφηνίζονται, όσο η αποσαφήνιση αυτή δεν γίνεται κτήμα των πολλών, οι άνθρωποι που υπέφεραν και οι απόγονοι τους, δεν ησυχάζουν. Οι άνθρωποι αυτοί δεν ζητάν εκδίκηση, ζητάνε την αναγνώριση μίας αδιαμφισβήτητης πραγματικότητας, δηλαδή της Γενοκτονίας των Ποντίων.
Και αυτή η αναγνώριση είναι ένα αίτημα δημοκρατικό. Επαφίεται στους γείτονες μας να προχωρήσουν στην αναγνώριση ενός τραγικού ιστορικού γεγονότος, που πια κανείς δεν αμφισβητεί. Γιατί η δημοκρατία, η δημοκρατία που ως προϋπόθεση έχει την συνύπαρξη των διαφορετικοτήτων, δεν μπορεί να εδραιωθεί όσο η σιωπή αντικαθιστά την ψύχραιμη αποτίμηση του παρελθόντος. Και η ειρηνική συνύπαρξη

χωρών και λαών, ενισχύεται από μια τέτοια αποτίμηση του παρελθόντος.
Στον Εύξεινο Πόντο η ελληνική παρουσία ήταν έντονη από την αρχαιότητα, όπως το μαρτυρούν το πλήθος των «Ελληνίδων» πόλεων, ελληνικές αποικίες που ιδρύθηκαν κατά τον Β΄ ελληνικό αποικισμό από τον 8ο αι. π.Χ. Στον χώρο αυτό διατηρήθηκε ενεργή και διακριτή η παρουσία μιας πληθυσμιακής ομάδας στενά συνδεδεμένης με τον Ελληνισμό σε όλες τις ιστορικές περιόδους. Η αυτοκρατορία της Τραπεζούντας, ένα από τα κράτη που δημιουργήθηκαν μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Λατίνους το 1204, διατηρήθηκε μέχρι το 1461 (8 χρόνια μετά την άλωση της Πόλης),οπότε την κατέλαβαν οι Οθωμανοί Τούρκοι.
Η οικονομική ανάπτυξη και οι μεταρρυθμίσεις στην Οθωμανική Αυτοκρατορία από τα μέσα του 19ου αι. έφεραν αλλαγές και στην περιοχή του Πόντου με σημαντικότερη τη μετακίνηση ελληνικών πληθυσμών από τα ορεινά προς τα παράλια, ενώ παράλληλα σημειώθηκε δημογραφική αύξηση. Συνέπειες των παραπάνω υπήρξαν η σημαντική οικονομική ανάπτυξη, η κοινοτική οργάνωση και η ίδρυση σχολείων που ενδυνάμωσαν την εθνική ταυτότητα των Ελλήνων του Πόντου.
Και πάνω στην ακμή του ποντιακού ελληνισμού στις αρχές του 20ού αι. εμφανίστηκαν τα πρώτα σύννεφα με την ανάπτυξη του τουρκικού εθνικισμού μετά το κίνημα των Νεότουρκων το 1908, τη δυσπιστία μεταξύ των διαφορετικών εθνικών και εθνοτικών ομάδων της αυτοκρατορίας, τα οποία θα καταλήξουν σε απροκάλυπτη εχθρότητα με το ξέσπασμα του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και κυρίως κατά τη διάρκεια του ελληνοτουρκικού πολέμου (1919-1922).
Υπήρξαν αναιτιολόγητες επιθέσεις εναντίον των Ποντίων και σφαγές πληθυσμών. Οι επιθέσεις αυτές, που είχαν ως στόχο την Γενοκτονία των Ποντίων, οδήγησαν στη διάλυση των κοινοτήτων και στην αναγκαστική αναχώρηση των Ποντίων στη Ρωσία και την Ελλάδα (μέσω Κωνσταντινούπολης, Κωνστάντζας ή άλλων λιμανιών της Μαύρης θάλασσας, ακόμη και μέσω των νότιων παραλίων της Μικράς Ασίας και της Συρίας). Στην Ελλάδα εγκαταστάθηκαν σε όλη σχεδόν την επικράτεια, κατά κύριο λόγο όμως στη Μακεδονία. Πολύ γρήγορα, όπως εξάλλου και οι άλλοι πρόσφυγες, ανέπτυξαν έντονη σωματειακή δράση.
Διαβάζοντας τους τρεις τόμους της Εξόδου (Γ΄, Δ΄ και Ε΄) που εξέδωσε το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών τα τελευταία χρόνια και αναφέρονται στον ποντιακό Ελληνισμό αντλεί κανείς πολύτιμες πληροφορίες για τη ζωή στον Πόντο, την ειρηνική συνύπαρξη με τους συνοίκους Τούρκους και Αρμένιους, την αλλαγή του κλίματος μετά το 1914, τις διώξεις που υπέστησαν, την αντίσταση στις παραστρατιωτικές ομάδες των εθνικιστών Τούρκων όπως του διαβόητου Τοπάλ Οσμάν με την οργάνωση ένοπλων σωμάτων, την Έξοδο από τις εστίες τους, το δύσκολο ταξίδι και την ακόμη πιο δύσκολη άφιξή τους στην Ελλάδα με την αναγκαστική καραντίνα στα λοιμοκαθαρτήρια του Κερατσινίου και της

Μακρονήσου στην Αττική και του Καράμπουρνου στη Θεσσαλονίκη.
Οι Πόντιοι πρόσφυγες μετέφεραν στην Ελλάδα την ιδιαίτερη πολιτισμική τους ταυτότητα, προϊόν της μακραίωνης παραμονής τους στον γενέθλιο τόπο. Η ιδιαίτερη πολιτισμική ταυτότητα των Ποντίων προσφύγων παρέμεινε, με διακυμάνσεις, συνειδητά ή ασυνείδητα, διακριτή μέσα στην ελλαδική κοινωνία, ακόμη και μεταξύ των άλλων προσφύγων από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, διατηρώντας την ιστορική συνέχεια της προσφυγικής αυτής ομάδας.
Κύριο χαρακτηριστικό αυτής της ταυτότητας υπήρξε η γλώσσα. Η ποντιακή διάλεκτος, προφορική μέχρι πρόσφατα, είτε ως μέσο έκφρασης και επικοινωνίας, είτε ως όχημα μεταφοράς της ιστορίας και του πολιτισμού, αλλά και της ιδιαίτερης ψυχοσύνθεσης των Ποντίων. Αρχικά χρησιμοποιήθηκε αποκλειστικά μεταξύ των Ποντίων κατά την άφιξή τους στην Ελλάδα. Στη συνέχεια, μέσω της πολιτικής εθνικής ομογενοποίησης, με κυρίαρχο παράγοντα το σχολείο, ξεκίνησε ο περιορισμός της χρήσης της. Τις τελευταίες δεκαετίες η ποντιακή διάλεκτος επανεμφανίστηκε, κυρίως μέσα από προσπάθειες προσφύγων τρίτης γενιάς όχι μόνο να τη διατηρήσουν μέσω της τέχνης (τραγούδι, θέατρο), αλλά με την οργάνωση μαθημάτων εκμάθησής της, ακόμη και με τη χρήση της στην καθημερινή επικοινωνία με τα παιδιά τους.
Η αποκατάσταση των προσφύγων κατά τον Μεσοπόλεμο δεν σήμαινε και την αυτόματη ενσωμάτωσή τους στην ελληνική κοινωνία. Παρότι η ελληνικότητά τους δεν αμφισβητήθηκε, η ισότιμη διεκδίκηση και απόδοση της θέσης τους στο πλαίσιο της ελληνικής κοινωνίας αποτέλεσε πεδίο ανταγωνισμού με τους γηγενείς. Μετά την πρώτη κινητοποίηση για συνδρομή των ομογενών, οι γηγενείς τους αντιμετώπισαν με φόβο, καχυποψία, επιφυλακτικότητα, διαμαρτυρόμενοι για τις αλλαγές που επέφερε η παρουσία τους στους ρυθμούς της ζωής και για την απόδοση δικαιωμάτων σ’ αυτούς.
Σε κάθε περίπτωση, η -έστω και αργή- ενσωμάτωση των προσφυγικών αυτών πληθυσμών στην ελληνική κοινωνία θεωρείται τομή στη νεότερη ελληνική ιστορία, αρχή του σύγχρονου εθνικού βίου και αφετηρία της διαμόρφωσης της σύγχρονης ελληνικής ταυτότητας. Με τους πρόσφυγες συνδέονται μια σειρά εξελίξεις στην Ελλάδα: η εθνική ομογενοποίηση κυρίως σε ευαίσθητες περιοχές (Βόρεια Ελλάδα), η δημογραφική ενίσχυσή της, η αστικοποίηση, η οικονομική ανάπτυξη με κύριο μοχλό τον πρωτογενή τομέα, ο εκσυγχρονισμός των θεσμών και η εισαγωγή νέων, η έξοδος των γυναικών στην αγορά εργασίας με τις συνακόλουθες αλλαγές για τη θέση των γυναικών και τη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους, η εισαγωγή νέων συνηθειών και πρακτικών της καθημερινής ζωής, η ενίσχυση του πνευματικού δυναμικού της χώρας με την παρουσία και το έργο μειζόνων Μικρασιατών καλλιτεχνών, λογοτεχνών, διανοουμένων, επιστημόνων. Εντέλει, η ώσμωση των δύο ομάδων, γηγενών και προσφύγων, επέφερε μία νέα κοινωνική και πολιτισμική

πραγματικότητα.
Τι έγινε επίσης όταν οι Πόντιοι και οι άλλοι πρόσφυγες της Μικράς Ασίας έφτασαν στην Ελλάδα, είναι επίσης γνωστό.
Η Αρετσού στη Θεσσαλονίκη, η Μακρόνησος, η Σαλαμίνα, οι τόποι της καραντίνας, που εξελίχθηκαν σε τόπους θανάτου για πολλούς από τους πρόσφυγες.
Ο ρατσισμός, που ενθάρρυνε το συντηρητικό κατεστημένο στην Ελλάδα, κατά των Ποντίων.
Η φτώχεια, οι διακρίσεις, το κυνηγητό, από τις τότε δυνάμεις της εθνικοφροσύνης.
Η άρνηση να αποδεχτούν τους Πόντιους ως ισότιμους πολίτες, ισότιμους Έλληνες, οι μελανές σελίδες της δεκαετίας του ‘20, και του ‘30.
Ούτε αυτά δεν πρέπει να τα ξεχάσουμε.
Γιατί ο χτεσινός ρατσισμός κατά των Ποντίων, γίνεται σήμερα ρατσισμός εναντίον άλλων.

Η εμπειρία αυτή, με τις αρνητικές και τις θετικές πλευρές της, κληροδότησε στην ελληνική κοινωνία την αίσθηση ότι τελικά ο ελληνισμός αυτός της Μικράς Ασίας, της Θράκης και του Πόντου επιβίωσε. Χρειάζεται όμως επίσης να μας κληροδοτήσει την αντιμετώπιση του φαινομένου της προσφυγιάς, ενός διαχρονικού φαινομένου (σε έξαρση σήμερα), μια «άσκηση» συνύπαρξης με τον «Άλλο», τον εκάστοτε «ξένο», αλλά και της ειρηνικής συνύπαρξης με τους γείτονες μας, χωρίς πολέμους που παράγουν το προσφυγικό φαινόμενο. Προϋπόθεση, βέβαια, για την ειρηνική συνύπαρξη είναι η πρόσληψη της ιστορίας χωρίς αποσιωπήσεις, προκαταλήψεις και εξάρσεις.
Το 1994 η Βουλή των Ελλήνων αναγνώρισε τη Γενοκτονία και ψήφισε την ανακήρυξη της 19ης Μαΐου ως «Ημέρα Μνήμης για τη Γενοκτονία των Ελλήνων στο Μικρασιατικό Πόντο», ενώ το 1998 η Βουλή ψήφισε ομόφωνα την ανακήρυξη της 14ης Σεπτεμβρίου ως «Ημέρα Εθνικής Μνήμης της Γενοκτονίας των Ελλήνων της Μικράς Ασίας από το Τουρκικό Κράτος».
Στα σχολικά βιβλία για τον ποντιακό ελληνισμό υπάρχει αναφορά, είτε αυτόνομα όπως είναι στην ΣΤ΄ Δημοτικού, στη Γ΄ Γυμνασίου και Γ΄ Λυκείου είτε σε ενότητες που αναφέρονται στον ελληνισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ή στην άφιξη των προσφύγων στην Ελλάδα. Στο νέο πρόγραμμα σπουδών της Ιστορίας, η επεξεργασία του οποίου έχει ολοκληρωθεί, θα υπάρχει εκτεταμένη αναφορά σε ζητήματα εθνοκαθάρσεων και γενοκτονιών, συμπεριλαμβανομένης και της Γενοκτονίας των Ποντίων.
Η δημιουργία με την χορηγία του Κοινωφελούς Ιδρύματος του κ. Σαββίδη του Κέντρου Ποντιακών Ερευνών στο Αριστοτέλειο, όσο και της μεταφοράς του Αρχείου του «Κέντρου Μελέτης και Ανάπτυξης του Ελληνικού Πολιτισμού Μαύρης Θάλασσας» στην κεντρική βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου είναι αναμφισβήτητα μία ιδιαίτερα θετική εξέλιξη. Η λειτουργία του Κέντρου θα επιδιώξουμε να ενταχθεί

οργανικά στις διδακτικές και ερευνητικές δραστηριότητες του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, και καλούμε το Πανεπιστήμιο να προχωρήσει τις διαδικασίες για τη δημιουργία Πανεπιστημιακού Ερευνητικού Κέντρου στο πλαίσιο του οποίου το Κέντρο Ποντιακών Ερευνών θα αποκτήσει μία σοβαρή επιστημονική και ερευνητική υπόσταση. Σήμερα δεσμευόμαστε να προχωρήσουμε στην στελέχωση του Κέντρου Ποντιακών Μελετών, δηλαδή να δοθούν θέσεις καθηγητικού προσωπικού μετά και από συνεννοήσεις με τους αρμόδιους επιστήμονες.

Επιπλέον άρχισε ήδη να σχεδιάζεται η δημιουργία του Μουσείου Προσφύγων στις προσφυγικές πολυκατοικίες της Λεωφόρου Αλεξάνδρας, μετά και την πρωτοβουλία της Κυβέρνησης για τη διάσωση των πολύπαθων αυτών κτιρίων.

Όπως τόνισε και στο μήνυμά του ο Πρωθυπουργός, τέτοιες πρωτοβουλίες «θα ενισχύσουν την προσπάθεια για τη μελέτη της γλώσσας, της κουλτούρας, των εθίμων και των παραδόσεων των Ελλήνων του Πόντου, ενώ θα συμβάλουν σημαντικά στη διατήρηση της μνήμης της μακραίωνης ιστορίας τους. Μιας ιστορίας πλούσιας, που συνέβαλε τα μέγιστα στη διαμόρφωση του ελληνικού πολιτισμού, αλλά και μιας ιστορίας γεμάτη πόνο, πόνο για τον θάνατο και ξεριζωμό εκατοντάδων χιλιάδων ανθρώπων».

Ούτε οι διωγμοί, όμως, ούτε οι διακρίσεις, ούτε οι κακουχίες, εμπόδισαν αυτούς τους ανθρώπους, σάρκα από τη σάρκα της Ελλάδας, να προκόψει σε συνθήκες ξεριζωμού.

Οι Πόντιοι έδωσαν νέα ορμή στον ελληνισμό.

Η Ελλάδα τους οφείλει πολλά.